

Trocha starobylých a zajímavých příběhů (předurčených) k zapomnění

Začněme u knih.

Vím, že toto rozhodnutí není bez rizika: Než budou otázky, které zde hodlám předeštěřit, vyřešeny, knihy možná přestanou existovat. Někteří budou prohlašovat, že nevyhnutelnost něčeho takového hraničí téměř s jistotou. Přesto začnu knihami, a to zejména ze dvou důvodů. Za prvé, *to*, co právě čtete, je kniha – což znamená, že pokud knihy nebudou, nikdo se o této mé chybě nedozví. Za druhé, slovo „kniha“ podle mě nikdy nezmizí z našeho slovníku; budeme ho používat pro označení čehokoli, co zaujme místo dnešních knih, i kdyby to, pro co budeme používat pojem kniha, nebylo téměř nijak podobné s tím, co za „knihu“ považujeme dnes.

Jazyk přetrvává obsah. Slova žijí déle, než to, co vymezují. V roce 2015 se vinylové desky podílely na prodeji hudby přibližně šesti procenty; lidé přesto stále říkají – kdykoli, když hovoří o nějakém souboru hudebních nahrávek – že poslouchají „desky“ a „alba“ a (být nepříliš často) „elπίčka“. To platí dokonce i pro skladby, které se nikdy na desce

neocitly. Tak zvané dlouhohrající gramofonové desky se poprvé objevily až v roce 1948 a komerčně začaly být zajímavé až v šedesátých letech; pojem „gramofonová deska“ ale charakterizuje daný koncept jako takový. A protože knihy jsou mnohem, mnohem staršího data – *Epos o Gilgamešovi* byl napsán někdy kolem roku 2000 před naším letopočtem – zdá se být nemožné, že bychom někdy tento výraz přestali používat, i kdyby budoucím ekvivalentem „knihy“ byl datový paket, který nám bude mechanickou cestou vpraven přímo do cerebrálního kortexu. Na to, abychom slovo kniha odstranili ze slovní zásoby, používáme příliš mnoho slovních obrátů, vztahujících se ke knihám („Je to skutečný knihomol“, „Je sečtělý, ale nic praktického neumí“). Pro mnoho lidí představují knihy umělecké objekty, které vystavují ve svých domovech; knihovnu Kongresu by musela zasáhnout atomová bomba, aby zmizela ze zemského povrchu. Je možné, že někdy ve vzdálené budoucnosti si nikdo nebude knihy kupovat a číst je, můžeme ale (předběžně a s jistou mírou nejistoty) předpokládat, že lidé té doby budou přinejmenším vědět, co „knihy“ jsou: jednotky, obsahující to, co spisovatel napsal, ať je to cokoliv. Takže, dokonce i tehdy, když autoři budoucnosti budou vytvářet něco, co nebude nijak připomínat dnešní knihy, lidé budou – pokud budou hovořit o tom, co spisovatelé napsali – stejně používat slovo kniha.

[Opravdu bych na tomto místě rád slíbil, že ve zbývající části této knihy nebudu tak pedantický a nebudu se snažit vštěpovat své myšlenky vám, jejím čtenářům, do hlavy tím, že budu všechno opakovat stále dokola, jako tomu bylo ve dvou předešlých odstavcích. Chtěl bych věřit, že nepoužiji tisíce slov k vyličení toho, proč různá podstatná jména nezmizí do kulturní troposféry. Jenže to slíbit nemohu. Je totiž docela dobře možné, že – o nějakých dvě stě stran dále – se přistihnu, jak popisuji,

co je „potrava“ a říkám, že potrava je to, co vkládáme do úst, abychom nehladověli, a že prohlašuji, že ohledně něčeho takového budeme vždy používat slovo potrava. Útěchou vám může být, že můžete kdykoli přestat dál číst. Já ale s tím, co dělám, přestat nemohu.]

O několik stran dříve jsem zmínil *Bílou velrybu* coby zářný příklad knihy, jež se dočkala – přinejmenším za autorova života – mimořádně mylného přijetí. To ale neznamená, že by se nenašel nikdo, kdo by ji nepovažoval za dobrou; někteří lidé si to ve skutečnosti mysleli. O to ale nejde. To, o čem hovořím, není věcí osobního vkusu. To, co si každý jeden člověk myslel v roce 1851 o *Bílé velrybě*, je stejně tak irelevantní jako to, co si o ní každý jeden člověk myslí v současnosti. Kritici 19. století se zásadně mýlili nikoli v tom, jaký dojem četba této knihy ve čtenáři vyvolá, ale v tom, jak budou *další lidé* prožitek z četby hodnotit a oceňovat. Protože právě o tom se bavíme, kdykoli analyzujeme minulost. A když říkám „další lidé“, nemám tím na mysli literární sféru roku 1851. Uvažuji o nich v toku času, a to včetně těch čtenářů, jimž by kritik roku 1851 nikdy nemohl porozumět. To nás nutí vzít v úvahu význam – nebo nedostatek významu – zákonitosti fungování zápletky.

Bílá velryba je kniha o chlápkoví, který pronásleduje velrybu. Obsahuje autobiografické prvky z práce Hermana Melvilla na velrybářské lodi; člověk tak může dojít k závěru, že by Melville nemohl napsat dílo jdoucí tak do hloubky a obsahující tolik konkrétních podrobností, kdyby sám vše osobně neprožil. Co kdyby ale náš pan Melville žil jiným životem: Mohl by napsat obdobnou devítisetstránkovou knihu o lovu medvěda? O dobývání vrcholu hory? O práci mužského prostituta? Co všechno ze sociálního světa je otisknuto v tom, co ve svém románu mechanicky zkoumá?

Stručná odpověď by mohla znít, že konkrétní obsah tohoto románu není příliš důležitý. To, čím se odlišují velryba a medvěd a hora, je zanedbatelné. Významnější je atmosféra, duch a vyznění, obzvláště pak dovednost oddělit se od sociálního okamžiku doby vzniku díla.

„Je hrozné jenom pomyslet na to,“ řekl mi George Saunders, „že všechno to, co považujeme – já považuji – za samozřejmé a podstatné pro dobrou literaturu, může jednou *přestat platit a být nenávratně pryč*. Přečtete si ‚dobrý‘ příběh z 30. let a zjistíte, že svět mezitím šel dál a nechal ho za sebou. Způsob, jímž funguje, pochody a důrazy v něm obsažené, se jeví tak či onak deformované a pokřivené. Odpovídá na otázky tónem a formou, jaké již nepožadujeme. Gaussova křivka⁴ dokazuje, že tomu tak skutečně je; většina z nás je natolik uvyklá tomu, co je tady a teď, že to, co děláme, nakonec vybledne a ztratí na síle, a stane se historickým reliktem, pokud vůbec. V nedávné době jsem hodně četl o historii Občanské války; je udivující, jak se téměř všichni *mýlili*. Mýlili – a to bez ohledu na empatii, kterou projevíli. Dokonce i ti, kdož měli ‚pravdu‘, se netrefili, pokud šlo o to, jak se věci budou odvíjet ... Budoucnost, v níž dnes žijeme, byla pro valnou většinu dokonce i těch nejinteligentnějších myslitelů a spisovatelů té doby naprosto nepředstavitelná.“

Saunders je – vezmeme-li v úvahu, jak je jeho práce vnímána v dnešní době – v této debatě obzvláště významnou postavou. V lednu 2013 uveřejnil časopis *The New York Times Magazine* na titulní straně úvodník pod zcela seriózně míněným názvem „George Saunders Has Written the Best Book You’ll Read This Year („George Saunders napsal nejlepší knihu, jakou si letos přečtete“). Tato kniha, *Tenth of December* (Desátého prosince. Povídky) je útlá, černým humorem oplývající sbírka

4 Tradiční křivka normálního rozdělení. „Gaussova“ křivka je pojmenovaná po matematikovi Carlu Friedrichu Gaussovi.